

אשכול יוסף

מאוצרותיו הרבי יוסף זוי סימן טוב שליט"א
מוזבר הספרים "כרם יוסף" וע"א ס' פניה"ק ירושלים תובב"א

לא תכירו פנים במשפט" (י"ב, 1)

שנים שבאו לדין, אחד רך ואחד קשה, עד שלא תשמע דבריהם, או משתשמע דבריהן ואין אתה יודע להיכן הדין נוטה - אתה רשאי לומר להם אין אני נוקק לכם, שמא נתחייב חזק ונמצא חזק ורופו. משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה - אי אתה יכול לומר להן איני נוקק לכם, שנא' "לא תגורו מפני איש", [סנהדרין ו: שו"ע חו"מ ריש סי' י"ב].

היאך חייבו לדון במקום פקו"נ?

רבינו הרמב"ם בספר המעוות (לא מעשה וע"ו), כותב: הזהיר הדיין שלא לירא מאדם מוזיק הדובר עתק ולא יחתוך עליו הדין והאמת. אבל חייב הוא לחתוך את הדין ולא ישים לב למה שיקרה עליו מן ההיזק מאותו האיש. אמר יתעלה "לא תגורו מפני איש". ולשון הספרי "לא תגורו מפני איש" שמא תאמר מתיירא אני מאיש פלוני שמא יהרגני או את בני שמא ידליק את גדישי או שמא יקצין את נטיעותי תלמוד לומר "לא תגורו מפני איש".

וקשה שמדברי הספרי משמע שמחוייב הדיין לדון אף במקום סכנה, כגון שיהרגוהו לו או לבנו, מדין "לא תגורו מפני איש", והלא בידוע הלכה היא שפקו"נ דוחה כל התורה כולה לבד שלוש העבירות, ואיך כאן מחייב הספרי את הדיין להמשיך ולדון אף במקום סכנה?

ישוב א' - אסור לדיין להימנע מלדון דווקא שאין סכנה ממשית

בפשטות נראה שכל כוונת הספרי שאסור לדיין להימנע מלדון דווקא שאין סכנה ודאית ממש, אלא שהדיין רוצה להימנע רק מפני חששות שמתירא שמא יעול לו הנאשם כך וכך מפני גבורתו ומעשיו הרעים. כלשון הספרי "שמא תאמר מתיירא אני". אבל אם באמת אם יש סכנה ודאית, כגון שאותם רשעים בעלי זרוע מאיימים על הדיין, באופן זה גם להספרי אינו מחוייב להמשיך ולהתעסק בדין, (ועי' גיעין יד:).

וכן העלה בשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן קמ"ג) שאף אחרי ששמע הדיין את דבריהם, אם יש ספק סכנת נפשות, רשאי הדיין להסתלק מן הדין, ואפילו לאחר שידוע אף הדין נוטה, דאין לך דבר שעומד בפני ספק פיקוח נפש. ומה ששינוי בספרי שאין צריך לחשוש שמא יהרוג את בנו, היינו שהדיין מעצמו חושש כן, אבל אין לו חשש מבוסס. אכן אם יש ספק של ממש כגון שהבעל דין מוחזק לזה, מותר לו להסתלק משום ספק סכנה.

ישוב ב' - יש חילוק בין סכנה עכשווית לסכנה עתידית

ע"ל בס"ד על פי שיטת השדי חמד (פלא השדה, מע' 6' אות י"ח) שחידש מתוך דברי שו"ת בניין ציון (סימן קל"ו, נמש' מהלאש"ל כמסה"א אשכנזי, אך בענין ציון עלמנו נסי' ד' פסק זה מסוגיא דיומא פד:). גבי האיסור להכניס עצמו לסכנה, שמחלק שבמקום שבאותה שעה אין סכנה והחשש הוא רק מפני סכנה שעלולה להיות בעתיד, כיון שעכשיו אין סכנה הולכים אחרי הרוב וסומכים על הנס.

עפ"י מיישב השד"ח מה ששנה רב ביבי לפני רב נחמן (יצמות י'): רבי מאיר אומר שלוש נשים משמשות במוך, קטנה מעוברת ומניקה, קטנה שמא תתעבר ותמות, מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל מניקה שמא תגמול בנה וימות, וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו שנא' (מסלים קט"ו) "שומר פתאים ה'". וצריך עיון היאך התירו וחייבה חכמים לשמש כדרכה, אפי' שהדבר כרוך בסכנה גדולה? אך לאור האמור מיושב, שאין כאן סכנה עכשווית אלא רק סכנה עתידית, דבזה הולכים אחרי הרוב וסומכים על הנס, והארכתי בזה בחיבורי סכנה ורפואה.

ולפי זה גם דברי הספרי מיושבים כמין חומר, שאף אם נאמר שמחייב הספרי לדיין להמשיך ולדון אף במקום סכנה ודאית, מכל מקום כיון שעתה אין על הדיין סכנה כלל, וכל החשש הוא רק מפני סכנה עתידית, שאחר כך יהרגוהו לו או לבנו. לכן הולכים בזה אחרי הרוב, שרוב דיינים לא ניזוקים, וסומכים על הנס.

ישוב ג' - הוזהרו להאמין שלא יקרנו שום נוק מצד משפט הצדק כשלא נכיר פנים

רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות ל"ג, וע"ע אות נ"ט ואות קפ"ח) כותב: "לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלקים הוא" שהוזהרו בזה להאמין שלא יקרנו נוק מצד משפט הצדק כאשר לא נכיר בו פנים, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (פסחים ט:). שלוחי מצוה אינם נזוקים לא בהליכתם ולא בחזרתם, וזהו פרוש "כי המשפט לאלהים הוא" - שלא יבואכם נוק בסיבתו. ומבואר יישוב לדברי הספרי, שיש כאן הבטחה לדיין שלא יסוב לו נוק בסיבת מצות עשיית הדין, וכמובן שכל זה שייך דווקא אם דן דין אמת כדת וכדין, ולשם שמים.

ישוב ד' - כשאינו יכול לפטור עצמו מהדין ורוצה לשנות הדין

בספר מאזנים למשפט (ח"א סימן י"ג), הביאו ידידי הרב הגאון אשר אנשיל שוורץ שליט"א במעדני אשר (גיליון קפ"ד, וע"ע עוד מ"ש צוה), מתרין שכוננת הספרי באופן שאין הדיין יכול להפטור לגמרי מהדין, ומחמת פחד יהיה מוכרח לשנות את הדין ולומר לחייב זכאי, ולזכאי שהוא חייב, דזה היפך דין ודת תוה"ק והוי כעין עקירת הדת שילמדו בני הדור ההדין כך, והוי כשעת שמד דאפילו ערקתא דמסאנא יהרג ואל יעבור. [אך יש להוסיף שחידוש דין זה שנוי במחלוקת הפוסקים ולענין הלכה מותר לדיין לפסוק שלא כדון לומר על חייב שהוא זכאי ולהיפך בסכנת נפשות, כמו שהארכתי בכרם יוסף מגילה (עמ' רע"ו ואלהא), ודו"ק].

ישוב ה' - באופן שדנים בדיני נפשות שאם לא יפסוק כדון יגרום שיהרג הזכאי

הרה"ג חיים יעקב ישראלי שליט"א, במכתבים למעדני אשר שם, מתרין שהספרי מדבר על דין העוסק בדיני נפשות, ועל כן אם הדיין מחמת פחד לא יפסוק כדון או להיפך, גורם להזכאי יהרג, ואפשר דהוי בכלל דאביזרייהו רציחה דיהרג ואל יעבור.

וקשה שדוחק גדול להעמיד כן את הכתוב, מה גם שהפסוק מדבר גם בדיני ממונות?

ושמא לא חילקה תורה, מוגף הטעם הנ"ל, שלא יבואו להקל בדיני נפשות.

א"נ פעמים גם מדיני ממונות עלול להיגרר לדיני נפשות, שהרי אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, וצ"ע.

ויהי בארבעים ענה בעשתי עשר זורש באזוד לזודש

דיבר משה:

מלמד שלא הוכיח משה אלא סמוך למיתה. ומפני 4 דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה: שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, שלא יהא חבירו רואהו ומתבייש ממנו, שלא יהא בליבו עליו, שיפרשו ממנו בשלום, שהתוכחה מביאה לידי שלום, כדאיתא בספרי. וכן יעקב ויהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, וכן שמואל, שנא' "הינני ענו בני". וכן דוד את שלמה בנו, [רש"י].

היאך מוכיחים רק סמוך למיתה והרי הוא חיוב תמידי?

נשאלת השאלה האם יש חיוב ומצות תוכחה להוכיח מי שרואה שאינו עושה כשורה, ואם כן היאך המתין משה והוכיח את ישראל רק סמוך למיתתו, וכמו שאמרו במסכת שבת כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו ולא מיחה, נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כולו.

ובגמרא בבא מציעא דרשו רבותינו שיש חיוב להוכיח ואפילו מאה פעמים, ובמסכת ערכין אומרת הגמרא עד היכן מצות תוכחה? רב אמר עד הכאה, ושמואל אמר עד קללה, ורבי יוחנן אמר עד נזיפה, כתנאי רבי אליעזר אומר עד הכאה, רבי יהושע אומר עד קללה, בן עזאי אומר עד נזיפה. ואם כן היאך אומר הספרי שאין מוכיחין את האדם אלא רק סמוך למיתה?

יישוב א' - להוכיח על עבירות שכבר עבר רק בשעת המיתה

רבותינו בעלי התוספות במושב וקנים מתרצים שיש לחלק בין אם בא להוכיח את חבירו בשעת מעשה העבירה, שאז בודאי מחוייב להוכיחו ואפילו מאה פעמים, לבין אם בא להוכיחו על מה שעבר וחטא כבר שאז אסור להוכיחו כי אסור לו לאדם להזכיר לחבירו עבירות שכבר עשה, אלא סמוך למיתה כדי שלא יתבייש ממנו, שהרי בזה אין קפידא אם לא יוכיחו יותר על מה שכבר עשה. וכן משה לא הוכיח את ישראל אלא על עבירות שכבר עשו לכן הוכיח דוקא בשעת מיתתו.

וראיתי מקשים על יסוד חילוק זה מדברי הרמב"ם שכתב: כשיחטא איש לאיש לא ישטמו וישתוק כמו שנא' ברשעים ולא דבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון, אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני, שנאמר "הוכח תוכיח את עמיתך", ואם חזר ובקש ממנו למחול לו צריך למחול, ולא יהא המחולל אכזרי שנא' "ויתפלל אברהם אל האלוהים".

ולכאור' אין זה קושיא כלל, דכאן שחטא כלפיו ועדיין לא פייסו הרי הוא עדיין מחזיק בחטא, וממילא מחוייב להוכיחו כדי שיפרוש מן החטא על ידי שיפייסנו ויבקש ממנו מחילה ואז ימחל לו, ואין זה דומה למה שהוכיח משה את ישראל על מה שחטאו בחטא המרגלים וכדומה שבזה עדיין לא היו מחזיקים בחטא, וכל כיוצא בזה.

יישוב ב' - הוכחה בצורה מפורטת ולא ברמז היא רק לפני המיתה

המהר"ם ש"ף, השואל ומשיב, והחת"ס, ועוד מתרצים שיש חילוק בין אם מוכיח בצורה מפורטת וברורה, שאז מותר וראוי להוכיח כן רק סמוך למיתתו, לבין אם מוכיח ברמז שאז ראוי להוכיח תמיד, ועל זה נאמר הוכח תוכיח ואפילו מאה פעמים, שעל ידי שמוכיח חבירו ברמז והוא מבין במה חטא הרי הוא משיב לבו לתשובה ומסיר העוונות מידו. ועל פי זה מיישב החתם סופר וצ"ל שהרי משה רבינו הוכיח את ישראל עוד קודם מותו, ואך אומר הספרי שמשה המתין להוכיח את ישראל רק קודם מותו? אך לאור האמור מיושב כי היה מוכיחן כל ימיו אך ורק ברמז בעלמא שירגישו בעצמם בענייניהם, כי כן יותר נכנס בלב שומעיו כאשר ירגיש שהוא מוכיחו ברמז מאשר יאמר לו כן עשית, כך חטאת, ועוד פן יבעטו וימרדו בו, ועל כן כל אותם ארבעים השנים היה מוכיחן ברמז, אך לפני מותו קיבץ את ישראל ופרט עוונותיהם במפורש והוכיחן על זה. ומכאן דרך מוסר והשכל לכל אחד ואחד מאיתנו בנוגע למצות תוכחה!

יישוב ג' - הוכחה על מידות החקוקות בלב האדם ראוי להוכיח רק קודם מותו

בספר אפיקי חיים מתרץ שיש לחלק בין אם מוכיח את חבירו על עבירה מסויימת, או על מעשה עבירה מסויים וכדומה, שבזה ודאי אין מניעה מלהוכיח את חבירו ואדרבה יש חיוב בכל עת ובכל זמן להוכיחו ואפילו מאה פעמים כדי להפרישו מאיסור וכמבואר. אבל יש סוג תוכחה אחר, שמוכיח את חבירו על עצמות המידות החקוקות בנפשו, דבזה יש לחשוש לכל החששות שאמרו בספרי שלכן אין מוכיחין אלא סמוך למיתה. וביאר שזה מה שמצינו אצל יעקב אבינו ע"ה שהוכיח את בניו על דברים שהיו חקוקים בנשמתם "פחו כמים אל תותר", "ארור אפס כי עז ועברתם כי קשתה", וכן משה רבינו לפני מותו בא להוכיח את ישראל בכלליות, לא על עבירה מסויימת, אלא כמנהיג הבא להוכיח את עמו ולהעמידם על הדרך הישרה למען ילכו בה, ותוכחה כזאת יכולה להאמר רק סמוך למיתה.

שוב ראיתי שכיסוד זה פירש גם בספר סוכת דוד שתוכחה זו שהוכיח משה לדור הנכנס לארץ ישראל שהם לא חטאו באמת בעגל ובמרגלים, ורק הוכיחן לפי שהיתה בהם השורש של המידות של אבותם שחטאו, ועל זה הוכיחן שיהירו וישרשו מהם את המידות הרעות הללו, לכן הוכיחם תוכחה זו רק לפני מותו, אבל ודאי שמלבד זה משה הוכיחם תמיד בשעת מעשה החטא שלא יעברו ויישובו לזה החטא.

יישוב ד' - תוכחה גמורה שאינו משייר בה מחשש פריקת עול

עלה בדעתי בס"ד ליישב שאין כוונת הספרי שראוי להוכיח רק סמוך למיתה, דודאי חיוב מצות תוכחה בכל עת ובכל זמן וכמבואר בגמרא בכמה מקומות כנוכר, אלא כוונת הספרי שעיקר התוכחה שעושה רושם ומתקבלת היטב, הרי היא כשהאדם מוכיח לפני מותו, שהרי אין שלטון ביום המוות, וממילא כשרואים שמוכיחם רגע לפני מותו רואים הכל שכל מגמתו לטובה ולהדריכם בדרך הישר, ואז עולה על נס חשיבות וייקר דברי התוכחה מפני חשיבות כל רגע ורגע, שהם הרגעים האחרונים של האדם, ואז הדברים ודאי מתקבלים, ומרבים שלום כמו שאמרו בספרי. וממילא אין הכי נמי שיש חיוב להוכיח גם במשך ימי חייו.

אלא שאם מוכיח במשך ימי חייו, כל תוכחה נידונת בפני עצמה, שאם יש איזה חשש שמקבל התוכחה יתבייש ואדרבה יפרוק מעליו עול התורה והמצוות, או אדרבה ראוי שלא להוכיח, וכמו שאמרו בספרי שזה אחד הטעמים שצריך להוכיח לפני מותו, וזה מה שהביא רש"י מהספרי שיעקב אבינו אמר: "ראובן בני, אני אומר לך מפני מה לא הוכחתך כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי". והיינו כי הכל לפי המבייש והמתבייש, ולכן כשיש

היאך שרתה שכינה על ירמיה בנבואת איכה?

שנינו בגמרא מסכת שבת (3) כתיב (קמ"ג), "ושיבחתני אני את השמחה", זו שמחה של מצוה, ללמדך שאין השכינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר (מנצ"ג ג) "ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'". והתוספות במסכת סוכה (2), הביאו שבירושלמי דרשו שהשמחה בחג הסוכות בהבמה"ק נקראת "בית השואבה", שמשם שואבים רוח הקודש, שהשכינה שורה מתוך שמחה דכתיב "יהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח ה'", ומביא הירושלמי מעשה דיונה בן אמיתי שהיה מעולי רגלים ובשמחת בית השואבה שרתה עליו שכינה. וכן מציינו אצל יעקב אבינו ע"ה דאיתא במדרש (מנחם וישע פ"ג), שכל אותם כ"ב שנים שפירש יוסף מאביו לא שרתה עליו השכינה, וכתב הרמב"ם (גמטריה פיקוס פ"ו) שנסתלקה נבואה מיעקב בימי אביו על יוסף לפי שאין הנבואה חלה אלא מתוך שמחה.

וקשה א"כ היאך שרתה שכינה על ירמיה הנביא כאשר נתבאר וכתב את מגילת איכה, כדאיתא בגמרא (3"ג טו). ירמיה כתב ספרו וספר מלכים וקנות, והרי בודאי שרוי היה בעצור נורא ובעצבות גדולה, מחמת נבואת חורבן הבית וכל הצרות הנוראות שאירעו בזמן החורבן, והרי אין השכינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה?

בספר מחזה עליון (עמוד ק"ג) מרתין על פי מה שאמר רבותינו במדרש (פסלים פ"ק ע"ו), "למנצח על ידותון לאסף מזמור", כשהקב"ה מראה לנביאים צרות הבאות על ישראל, עומדין ומתרעמין לפני הקב"ה, שנאמר "על ידותון" על הדתות ועל הדין שהראה הקב"ה שעתידים לעבור עליהם. כיון שרואים כך, היו צועקים לפני הקב"ה ונותנים קולם, שנא' "קולי אל אלהים ואצעקה", וכן אתה מוצא בחבקוק שאמר: למה היא מנאנת להנחם, לפי שאינה יודעת עד מתי, תודיעני עיתך ואני מתנחמת. וכן אדם שבא להכות את בנו, אמר לבנו עשר רצועות אתה לוקה, כיון שהכהו אחת, אמר לו עוד תשע. הכהו שניה אמר לו עוד שמונה, הרי הבן מתנחם והלך. אך בזמן שאין מודיעו כמה עליו ללקות אינו מתנחם. כך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה מאנה הנחם נפשי, מפני שאיני יודעת את הקץ, שנא' "הודיעני ה' קצי אוכרה אלהים ואהמיה". על כן בעת שמתנבא הנביא על פורענות ישראל, הרי הוא מסלק זמנו ומצטער כל צער וקאב בעת נבואתו, כדי שיוכלו להתרעם כביכול ולבקש סגוראי על ישראל. וכמו שציינו באברהם אבינו במעשה סודם שביקש עליהם, וכן במשה רבינו שאמר "למה הרעות לעם הזה", ועוד כהנה וכהנה.

ע"ל בס"ד דאדרבה ואדרבה כל נבואת ירמיה היתה על תנאי, להורות שאם ישראל לא יחזרו בתשובה ויטיבו דרכיהם יתקיימו כל דברי הפורענות, אבל אם יחזרו בתשובה ויתקנו מעשיהם בודאי לא יתקיימו כל דברי הצרות והפורעניות. והיה ירמיה שמח שהקב"ה מגלה ליבו ואווננו, כי צרה קרובה לבוא ויכולים ישראל למנוע אותה ע"י תשובה ומעשים טובים, כי חלילה אם לא ידע דברי הנבואה יתקיימו דברי הפורענות כפתע פתאום בלא שיהיו יכולים למנועה. משל לאדם המהלך בדרך, ובא מלאך להודיעו כי דובים ואריות אורכים לו בהמשך הדרך, ועליו לשנות דרכו שלא יטרפוהו וימיתוהו, בודאי ישמח שמחה גדולה, שע"י יטיב וישנה דרכו וילך בדרך נכונה, וע"י יציל ממתת לחיים. כך ירמיה היה סמוך ובטוח שע"י שיפרסם דברי הנבואה על החורבן ושאר הצרות יחזרו בתשובה, ולכן היה שמח שגילה לו הקב"ה.

ע"ל ע"פ מ"ש רבותינו בקידושין (68), דרש אבימי מזמור לאסף, ופירש רש"י קנה לאסף ראוי היה לו לומר על חורבן הבמה"ק ולא שירה? ודרש אבימי שאסף אמר שירה שהקב"ה כילה חמתו בעצם ואבנים שבביתו, והותיר את ישראל לפליטה, שאמלאך כך לא נשתיר משונאי ישראל שריר ופליט ח"ו, וכן הוא אומר (68"ד) "כילה ה' את חמתו ויצת אש בציון", וכך גם כאן השמחה של ירמיהו שיקלה הקב"ה חמתו בעצם ובאבנים. וק"ק כי מלבד שיקלה הקב"ה חמתו בעצם ואבנים, הרי ירמיה התנבא עוד דברים רבים וקשים, כגון שיד נשים החמאות יאכלו פרי טיפוחם לתקפ"ן.

חשש כזה ראוי שלא להוכיח כלל, וכן כל כיוצא בזה, אבל כשאדם מוכיח לפני מותו אין חשש שעל ידי תוכחתו יפרקו עול וכדומה, כמו שנתבאר.

ומצאתי קצת סעד ויסוד למה שנתבאר מדברי בעל תרומת הדשן בפירושו על התורה שכתב: "מי שמוכיח את חברו שלא בסמוך למיתה, אינו מוכיח בגמור תוכחה, כי סבור הוא מה שמשוייר עתה בתוכחתו אפשר להשלים בפעם אחרת, ולפעמים תיטרף לו השעה ונשאר בלי גמור תוכחה. אבל המוכיח בשעת מותו, אינו מצפה לעוד מצות תוכחה אחרת, לכך גומר תוכחתו כראוי". ומבואר כאמור שודאי שייך תוכחה גם לפני מותו, אלא שאינה מושלמת וגמורה כמו שמוכיח לפני מותו שאינו משייר בתוכחתו. ויש להסביר העניין על פי מה שכתבנו, שומתי שאינו מוכיח לפני מותו פעמים מוכרח לקצר בתוכחתו מהארבעה טעמים שהובאו בספרי, משא"כ תוכחה גמורה היא רק לפני המיתה, וזה מה שנתכווין הספרי לומר שהמתין משה מלהוכיח את ישראל תוכחה גמורה עד מותו.

יישוב ה' - בתוכחה לרבים מותר להוכיח רק פעם אחת כשיש חשש שלא ישמעו לו

נראה בס"ד ליישב ע"פ שציינו ברמ"א ובמשנ"ב שיש חילוק בין תוכחה ליחיד לבין תוכחה לרבים, דכל הדין שעל דבר המפורש בתורה לא נאמר הכלל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין והייב לחזור ולהוכיח עד שיפרשו מן החטא, כל זה דוקא בתוכחה ליחיד אבל בתוכחה לרבים כשיודע שאין דבריו נשמעין להם, מחוייב להוכיח רק פעם אחת, ורק ביחיד מחוייב להוכיח כמה פעמים עד הכאה או קללה. וזה לשון הרמ"א בשם הנימוקי יוסף: "ואם יודע שאין דבריו נשמעין לא יאמר ברבים להוכיחן רק פעם אחת, אבל לא ירבה בתוכחות מאחר שידוע שלא ישמעו אליו, אבל ביחיד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקללנו".

ומעתה כשבא משה רבינו להוכיח את כל עם ישראל, הרי זה תוכחה לרבים, ונראה דלכאוי יש לזה דין שידוע שלא ישמעו אליו, דכיון דמוכיח עם שלם, אי אפשר לומר שכולם ממש ישמעו ודאי לתוכחתו, וצריך לקחת בחשבון שמא לא ישמעו לו, ולכן לכאוי היה אסור לו למשה להוכיחן ברבים אלא רק פעם אחת, כמו שנתבאר. לכך היה מוכרח להוכיחן ברבים רק סמוך למיתתו, שאם יוכיחן וישבו לכיסלם לא יוכל לחזור ולהוכיחן ויבוא לומר שתקתו של משה כהודאתו למעשיהם הרעים, לכן הוכיחן ברבים רק סמוך למיתתו.

שיעורים לתשעה באב:

073-371-8053

זייג, והקש את מספר השיעור:

240 זורבן בהמ"ק - תשפ"ב

180 זורבן בהמ"ק - תשפ"א

241 ת"ת בתשעה באב למי שאינו שמוז בלימודו

125 תלמידי זכמים - תשעה באב

92 קמצא ובר קמצא זולק א'

93 קמצא ובר קמצא זולק ב'

184 זכר לזורבן בהלכה ובאגדה

185 עזיני הכותל המערבי בהלכה ובאגדה

38 זורבן בהמ"ק ושינאת זינים

הביאו ברכה לביתכם:

לשאלת רבים הננו להודיעכם:

בס"ד ניתן להשיג במבצע, סט ספרי המוזכר

הרה"ג יוסף זוי סימן טוב שליט"א

הסדרה שהביאה מתיקות ועריבות התורה

13 כרכים 450 ₪ בלבד!!

(הנזוזה לבתי מדרשות ושיבות)

6 כרכים "כרם יוסף" על השי"ס (ב"ק, ב"ב, גיטין, קידושין, מגילה, סוטה). "אשכול יוסף" עה"ת, "אשכול יוסף" הגדש"פ, "זוהר וקידושין" בהלכה ובאגדה, "ברית מגילה", "סנהדרין ורפואה" בהלכה ובאגדה, "המערה" עזיני הרשב"י, "עלהבת יוסף" על מרן הגר"ע יוסף זצוקל"ה. (ינא דיוסף לא כולל בסט)

02-5373570 או 05484-60008/7

תשעה באב

לא חרב בית שני אלא מפני שנת חיים:

איתא בירושלמי במס' יומא (פ. ה.), אמר רבי אלעזר כל דור שבהמ"ק אינו נבנה בימיו מעלה עליו כאילו הוא החריבו. כלומר, הקב"ה נותן לכל דור ודור אפשרות לתקן את הגורמים של חורבן בהמ"ק ולהביא את הגאולה, ובכל דור שאינו נבנה, כאילו הוא החריבו, ולכן כל שנה ושנה מבכים כל בית ישראל את השריפה אשר שרף ה', שעדיין לא נושענו. וכדי להחיש את גאולתנו ולבנות את בית מקדשינו, חייבים לדעת את סיבת החורבן והדרך לבנותו, כי לא בכח יגבר איש, וא"א לבנות את בהמ"ק בכח ובגבורה, רק ע"י תיקון המעשים שעל ידם יהיה הקץ וישועת ה'.

הנה במס' יומא (ט.): איתא: מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בו, עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנת חנם! ללמדך ששקולה שנת חנם כנגד שלש עבירות, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. וכן איתא בירושלמי מס' יומא (פ"ה ס"ה) איתא, רבי יוחנן בן תורתא, מצאנו שלא חרב הבית בראשונה אלא שהיו עובדי כוכבים ומזלות ומגילי עריות ושופכי דמים, אבל בשני מכירין אנו אותם שהיו יגיעין בתורה וזהירין במצוות ובמעשרות וכל מדה טובה היתה בהן, אלא שהיו אוהבין את הממון ושונאין אלו לאלו שנת חנם, וקשה היא שנת חנם שהיא שקולה כנגד ע"ז ג' ע"ש"ד.

והנצי"ב מוולאוויץ בפתיחתו לבראשית כתב: בחורבן בית שני שהיה דור עיקש ופתלתול, היו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמיים, על כן מפני שנת חנם שבליבם, חשדו את מי שראו שנהג שלא כדעתם ביראת ה', שהוא צדוקי ואפיקורס, ובאו עי"ז לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שהרב הבית, שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו, אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם, ולא בעקמימות אע"ג שהוא לשם שמים, דזה גורם חורבן הבריאה והריסת ישוב הארץ. מבואר בדבריו שסיבת החורבן לא היתה ע"י שנת חנם חנם גרידא, אלא שע"י נגרו לשפיכות דמים ולכל הרעות שבעולם.

למה תשב"ר בטלים מת"ת בתשעה באב?

איתא בתענית (ל.) שתנוקות של בית רבן בטליו מלימודן בתשעה באב משום שנא' "פקודי ה' ישרים משמחי לב", והקשו המפרשים על זה חבילי קושיות, בין הקושיות:

א'. לא שייך לאסור מצד הקטנים עצמם, כיון שאין להם שמחה כל כך בלימוד, כמבואר בירושלמי (פ"א) דשבת וברב ניסים גאון שבת (ג.) דתנוקות של בית רבן לומדים לאור הנר בשבת, לפי שרצונם שהנר יכבה ולא יבואו להטות, וכן הקשה הט"ז (או"ח ס' תקנ"ד) דודאי אין לתנוקות שמחה בלימודם, ובערוך השלחן (או"ח ס' תקנ"ד ס"א) הוסיף בזה מה שאמרו במדרש עה"פ "ויסעו מחר ה'" כתנוק הבורח מבית הספר?

ב'. עוד קשה לפי מה שביאר החקרי לב (או"ח ס"ס צ"ט) שאין חינוך קטן באבלות, לפי שעיקר חינוכו להרגילו במצוות לכשיגדיל, וגבי אבלות הוי אתחלתא דפורענות וסימן רע הוא לו, וא"כ למה תשב"ר בטליו בתשעה באב. ויש להוסיף דגבי אבלות של תשעה באב לא שייך לחנך לקטן לפי שאנו מאמינים שמהרה יבנה המקדש, עוד לפני שיהיה בר חיובא?

והנה הט"ז מתרץ שבטלים משום המלמד ששמח בד"ת כשלומד עמהם, והקשו עליו האחרונים, כדלהלן:

א'. קיימא לן (יו"ד ס' שפ"ד) שאף מי שהוא אבל ואסור בת"ת, אם רבים צריכים לו מותר ללמד תורה ברבים. והיה מקום לחלק בין ללמד גדולים דמותר כיון שהם בני חיובא, משא"כ ללמד קטנים דאסור משום שאינם בני חיובא ופטורים מעיקר הדין מכל המצוות, אולם ראיתי להט"ז עצמו (יו"ד שם) שכתב דאדרבה לימוד תשב"ר הבל פיהם חביב מלימוד הגדולים כדאמרינן בשבת (ק"ט): אינו דומה הבל שיש בו חטא לאין בו חטא, שלכן אף מי שהוא אבל ותשב"ר צריכין לו, מותר לו ללמד תורה אף בעת אבלותו?

ב'. בשו"ת מהרש"ל (ס' ס"ו) הקשה דלא שייך לאסור משום שמחה של המלמד, מאחר שטרוד במלאכתו, ואין לו שמחה, ואפילו במה שמעייין בהלכה קודם שילמוד עמהם, לפי שבהול במלאכתו כדי שיוכל לגמור פעולתו, וכדוגמת הרועה שרשאי להכניס כמכחול בשפופרת בשעה שנוקקים הבהמות לרביעה, אע"פ שלשאר אדם אסור אפי' להסתכל משום הרהור, שמאחר ועוסק במלאכתו לא יבוא לידי הרהור, ק"ו שהמלמד תורה לתלמידיו לא יבוא לידי שמחה?

ג'. בחי' גבורות ארי (תענית י.) מקשה מנ"ש בשבת (ק"ט), אין מבטליו תשב"ר אפילו לבניו בהמ"ק, וא"כ מסתבר שכ"ש שמפני צער החורבן אין לבטלם ממצות ת"ת, שהרי אפילו לבניו אין מבטליו.

ונראה לתרץ בס"ד כל הקושיות, כדלהלן:

הנה מה שהתורה משרה בלב האדם, כמו שנאמר (תהלים י"ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב", וכן אמרו במדרש "כי טובים דודיק מיין", נמשלו דברי תורה ליון, מה יין משמח את הלב שנא' (תהלים ק"ד) "ויין ישמח לבב אנוש אף דברי תורה, אין השמחה רק לבנים העוסקים בה, אלא אף רבותיהם והוריהם של הקטנים יש להם שמחה מכל לימוד התורה של בניהם, ולכך תשב"ר בטלים בו בתשעה באב, כי הוריהם אסורים בשמחה בתשעה באב, וראה בהקדמה לספר אשכול יוסף עה"ת שהבאנו ראיה לדבר. והצעת יישוב זה קמיה רבינו הקדוש הגאון מוה"ר משה צדקה שליט"א ראש ישיבת "פורת יוסף", ושמח בזה ואמר שהוא חידוש גדול ונפלא. ובה הכל נוחא, כי תשב"ר בטלים בתשעה באב לא מכל השמחה של המלמד, או מכל השמחה של הקטנים, אלא שע"י לימוד הבנים ממילא השמחה שוכנת בקרב אבותיהם, ואדרבה בקרב כל אחינו בית ישראל.

"קול התור נשמע בארצנו"

להאזנה לשיעורי מוה"ר יוסף זוי סימן טוב שליט"א מוזה"ס "כרם יוסף" ו"אשכול יוסף" עה"ת

073-371-8053

שמעו ותזו נבליכם

לצינתוק והאזנה בשידור זוי: זויג והקש # את השיעורים ניתן להוריד ממערכות "קול הלשון"

"עץ חיים למוזיקים בה תומכיה מאושר"

יו"ל לכות ידידנו האזנים היקרים והנעימים אוהבי התורה פטרוני העלון "אשכול יוסף" מר גדעון זיסים הי"ו ומר אהרן זיסים הי"ו אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, בבריאות איתנא וזהורא מעליא עובע עימוזות וכט"ס. בכלל הברכות יבורך ידידנו היקר עלובני זיסים הי"ו מוקדש ומוצלח לע"ז הוריהם היקרים: סאלם אליה בן מסעדה זיל, נוריה בת זרניה ע"ה לע"ז זיסים בן נוריה זיל, ולע"ז זיסים מעולם בן סלימה זיל ולע"ז מיכאל בן חזיה זיל, ת. ז. ז. ב. ה.

☑ עזרתכם יזוד:

וזפשו אותנו

בגדרים פלוס:

עלון "אשכול יוסף" /

ישיבת "כרם יוסף"

☑ להגדיל תורה

ולהאדירה